

# Nader bekeken

Femmy Florijn-Hoefnagel tekst

## De oudste Nederlandse foto van kloskant

Aarnout Jacobus van Eijndhoven woonde meer dan 150 jaar geleden in Zutphen, overigens niet zijn geboortestad; dat was Amsterdam, waar hij op 9 september 1805 geboren werd, als zoon van Aarnout van Eijndhoven en Geetruij Korina Ronziers. Junior beschikte over een zekere artistieke talenten en hij gaf later als beroep op dat hij aquarellist en amateurschilder was. Uit dat 'amateurschilder' spreekt enige bescheidenheid en dat niet ten onrechte, want de door hem gemaakte werkjes werden en worden niet zo heel hoog aangeslagen.

### Vriendenalbum

Aarnout Jacobus van Eijndhoven zocht omgang met meer gerenommeerde kunstenaars zoals Andreas Schelfhout en Hendrikus van de Sande Bakhuyzen, in hun tijd beroemde schilders. Om de herinnering aan deze en ook andere mannen vast te leggen, vroeg hij hun om een bijdrage voor zijn album amicorum (vriendenalbum) en die kreeg hij ook.

Tegenwoordig wordt dit door Van Eijndhoven aangelegde album bewaard in het Stedelijk Museum van Zutphen, en daar kan het bewonderd worden. Het valt dan direct op dat Aarnout er een geheel eigen vorm aan heeft gegeven. Gewoonlijk bestond een dergelijk album namelijk uit een oblong boekje met lege bladzijden die ingevuld konden worden, of uit een bewerkt doosje waarin losse herinneringen bewaard werden. Aarnout koos heel origineel voor een tussenvorm door een boek van de schrijver Christiaan Müller met de titel *Reis door Griekenland en de Ionische Eilanden* als het ware uit te hollen, zodat binnenin de bijdragen van vrienden konden worden gelegd. Blijkbaar schatte hij de kافت van het boek hoger dan de inhoud, maar het meest waardeerde hij toch



Vriendenalbum (Amicorum)

wat zijn vrienden elders, maar ook in Zutphen, aan hem gaven. En wij doen dat om een andere reden, want onder Aarnouts bekenden was de Zutphense apotheker Willem Hallegraeff, eveneens een man met een liefhebberij, weliswaar niet in de schilderkunst, maar in de fotografie.

### Apotheker en fotograaf

Waarom stellen we eigenlijk belang in de vriendengift van Hallegraeff? Wel, omdat deze apotheker de aquarellist met twee 'licht-teekeningen' vereerde en omdat die bekend zouden worden als de oudste foto's van Nederland, terwijl op één ervan een stukje kloskant staat. Dat is de reden dat daar in dit artikelje voor de door de LOKK uitgegeven Kantbrief bij stilgestaan wordt. Natuurlijk is de andere – een weergave van een romantische tekening van een ruïne – ook van belang, maar voor kantliefhebbers alleen omdat daar de datum van de vervaardiging op is aangebracht, namelijk 25 november 1839. Voor de duidelijkheid: een vroegere in Nederland gemaakte foto is niet bekend.

### Een fotogram

Nu dan de 'licht-tekening' van het kantwerkje. Juister is het hier om over een fotogram te spreken. Een fotogram is een afdruk van een voorwerp dat in de donkere kamer direct op lichtgevoelig materiaal is gelegd en daarna werd belicht. Dit fotogram is zeer waarschijnlijk eveneens door Hallegraeff gemaakt. De apotheker had er dus blijkbaar plezier in om met deze nieuwe kunstvorm te experimenteren en dankzij zijn kennis van de noodzakelijke chemische middelen die voor het ontwikkelen nodig waren, was hij hiervoor bij uitstek geschikt. Hij heeft ook niet boven zijn kunnen willen werken, want blijkbaar wist hij maar al te goed dat het in zijn dagen nog niet mogelijk was om bewegende beelden een beetje duidelijk op een fotografische plaat vast te leggen, omdat de belichtingstijd heel lang moest zijn. Vandaar dat hij voor de 'licht-teekeningen' gekozen heeft voor de stil liggende afbeelding van een ruïne en van een stukje kloskant. Wel is het jammer dat hij niet ook op de afdruk van het kloskant een datum heeft gezet, want we zouden toch wel graag willen weten of dat mogelijk nog ouder is dan de andere 'licht-tekening'.

### Beschrijving

Wat kan er gezegd worden over het kloskant, dat in tegenstelling tot de fotogram de tijd niet heeft doorstaan? Dit, dat het Turnhoutse kant met gemengde grond is. Tussen de twee bloemenranden kunnen we namelijk tulegrond zien en bovenaan werd een brede strook in Parijse grond geklost.

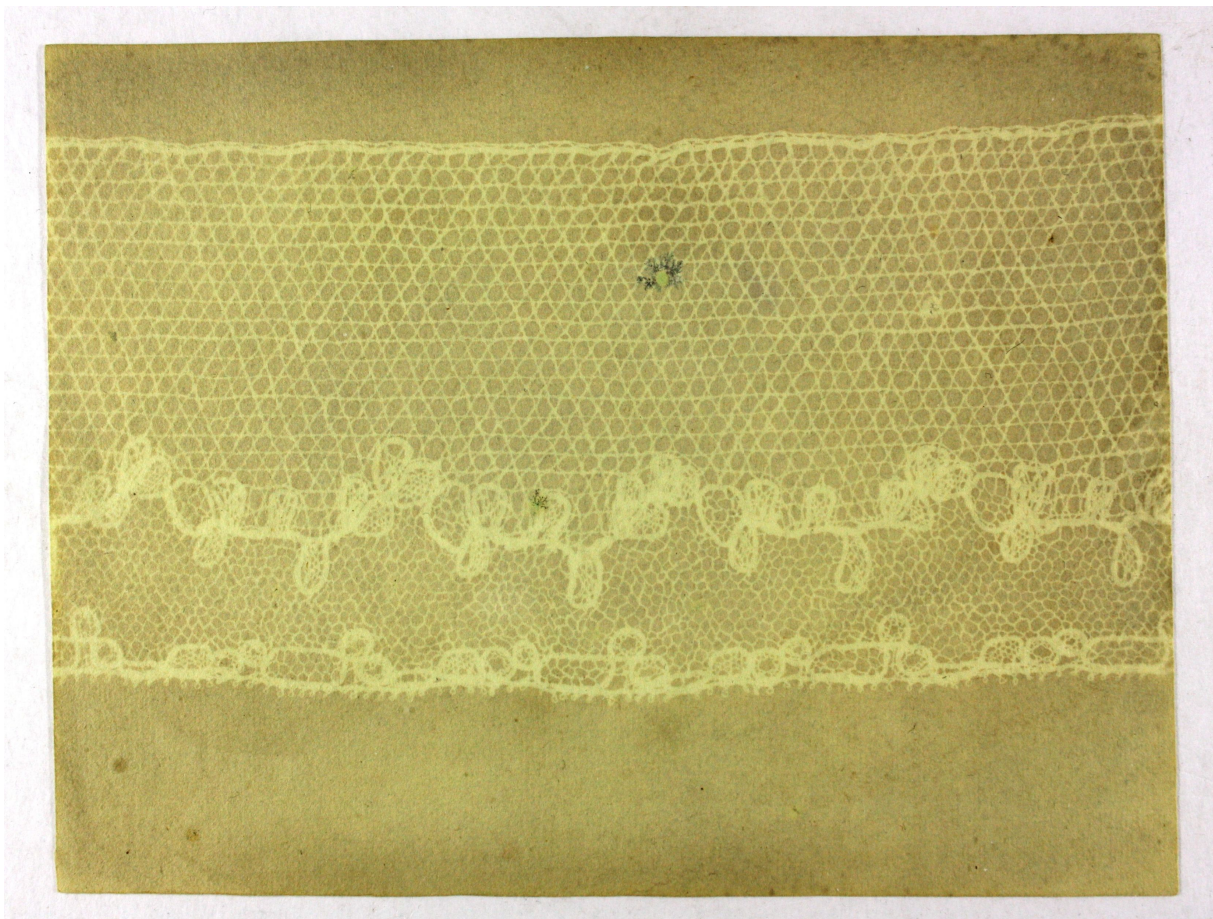
Lees verder op pagina 28.

*Vervolg van pagina 27.*

Misschien is het wel goed om hier aan het slot nog iets over Turnhoutse kant te melden. Het is bekend dat de ontstane kantsoorten vaak aangeduid werden met plaatsnamen, zodat bijvoorbeeld gesproken werd over Mechelse, Rijselse, Parijse en 's-Gravenmoerse kant. 'Turnhout' heeft kanten onder zijn hoede genomen die op de plaatsen van hun ontstaan allang niet meer geklost werden en verwierf er het monopolie op. Vooral de Parijse kant is er in zulke grote hoeveelheden geklost, dat men die Turnhoutse kant is gaan noemen. Een ander typisch Turnhouts kenmerk is het gebruik van twee gronden. De combinatie Parijse en tulegrond kwam vaak voor.

**Opmerking:**

De illustraties bij dit artikel ontvingen we door bemiddeling van Marieke de Jongh, Collectiebeheerder van de Collectie Stedelijk Museum te Zutphen, waarin deze fotogram bewaard wordt. De foto ervan is gemaakt door Patrick van Gemert, Zutphens Persbureau.



**Bronnen:**

- De Turnhoutse kant door Johan Van Gorp;
- Kantlexicon, Johan Coene, 12de editie.  
(Zie ook foto 164, deel II)

